APKALTOS EVOLIUCIJA: JUNGTINIŲ AMERIKOS VALSTIJŲ ATVEJO ANALIZĖ

Juta Večerskytė
Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
Viešosios teisės institutas
El. paštas: juta_vecerskyte@mruni.eu

Santrauka. *Apkaltos bylų gausi istorinė patirtis Jungtinėse Amerikos Valstijose suteikia daug reikšmingos informacijos apie amerikietiškojo apkaltos modelio raidą ir šios kraštutinės priemonės esmę, pagrindinius apkaltos elementus, procedūrinius ypatumus abiejuose Kongreso rūmuose bei galimas pasekmes. Pabrėžtina, kad tik dalis apkaltą reglamentuojančių teisės normų yra įtvirtintos JAV Konstitucijoje, kita dalis nuostatų susiformavo precedentų keliu, inicijuojant apkaltą Atstovų Rūmuose ir bylas nagrinėjant Senate. Apkalta kaip ypatinga konstitucinės atsakomybės forma yra taikoma aukščiausiems valstybės pareigūnams už tokius veiksmus, kuriais keliama grėsmė šalies Konstitucijoje įtvirtintoms vertybėms. Konstitucijoje aiškiai įvardyti du apkaltos subjektai – prezidentas ir viceprezidentas – bei du apkaltos pagrindai – valstybės išdavimas ir kyšininkavimas. Baigtinis kitų apkaltos subjektų ir pagrindų sąrašas nėra pateikiamas, tačiau iš Konstitucijos teksto ir jo aiškinimo galima apibrėžti galimus apkaltos subjektus bei pagrindus. Apkaltos klausimas ypač aktualus šiuo metu todėl, kad visai neseniai vienos kadencijos metu prezidentui D. Trumpui buvo inicijuotos net dvi apkaltos, kurios pasibaigė išteisinimu Senate. Akcentuotina, kad antroji apkalta tęsėsi ir tada, kai šio prezidento kadencija jau buvo pasibaigusi.*

Reikšminiai žodžiai: *apkalta, apkaltos pagrindai, apkaltos subjektai, konstitucinė atsakomybė, JAV prezidentas, priesaika.*

Įvadas

Pastaruosius kelerius metus visas pasaulis gyveno nežinomybės, baimės, įtampos ir liūdesio nuotaikomis. Kartu išgyvenami iššūkiai ir sukrėtimai dažnai žmones suvienija, jeigu jie mato tvirtais idealais sekantį lyderį. Tačiau visuomenės priešakyje esančiam asmeniui savo elgesiu bei kalbomis skleidžiant pyktį ir susiskaldymą, visuotinės problemos gali dar labiau paskatinti žmonių susipriešinimą. Jungtinėse Amerikos Valstijose būtent toks pirmasis asmuo, valstybės vadovas, vedė visą šalį pastaruosius ketverius metus. Prezidentai dažnai sulaukia tiek pelnytos, tiek galbūt ir nepelnytos kritikos, tačiau Donaldas Trumpas buvo bene labiausiai aptarinėjamas prezidentas, o jo asmenybė daugiakultūrėje šalyje sugebėjo pritraukti tiek aistringų šalininkų, tiek ir aršių priešininkų. Kadangi dauguma D. Trumpo melagienų buvo perteiktos per interneto platformą „Twitter“, politikai ir visuomenės nariai (bent iš pat pradžių) laikė jas nekenksmingomis. Tačiau gausus melas yra strategiškai reikšmingas, o alternatyvi realybė, propaguojama socialiniuose tinkluose ir galinti pasiekti kiekvieną žmogų, dar labiau sustiprino amerikiečių skirstymąsi į priešiškas politines ir kultūrines stovyklas. Apmąstydami paskutinių kelerių metų politinį nestabilumą JAV, neturėtume stebėtis, kad šis laikotarpis istorijoje, be kita ko, bus paženklintas ir ypatinga žyma – dviguba apkalta reikšmingiausiam šios šalies pareigūnui. D. Trumpo kontroversiška persona skaldė ir toliau skaldo visuomenę įvairiais klausimais, tačiau, susitelkus ties šio ir kitų pareigūnų pavyzdžiais, galima įvertinti apkaltos raidą JAV, pabandyti įvardyti esminius apkaltos proceso elementus bei jų evoliuciją ir pokyčius per kelis šimtmečius. Visada įdomu ir naudinga nuosekliai apžvelgti unikalias situacijas (istorinius precedentus), susiklostančias užsienio šalyse, taip pat stengiantis įžvelgti tam tikras vertinamos srities tendencijas. Ar galima rasti atsakymą, kodėl apkalta nebuvo rezultatyvi nė vienam JAV prezidentui, kurio elgesio teisėtumu buvo suabejota? Kas buvo įrašyta į Konstituciją jos kūrėjų ir kaip tos nuostatos kito? Kokios apkaltos taisyklės susiformavo apkaltos inicijavimo Atstovų Rūmuose ir bylų svarstymo Senate metu? Kodėl visą pasaulį ir demokratijos pamatus supurtęs Kapitolijaus šturmas nebuvo pakankamai svari priežastis pašalinti prezidentą iš pareigų apkaltos tvarka? Ar partinė

priklausomybė absoliučiai saisto senatorių galimybę apsispręsti galutinio balsavimo dėl asmens pašalinimo iš pareigų metu? Kaip vertinti faktą, kad paskutinioji apkalta tęsėsi net ir tada, kai prezidento kadencija jau buvo pasibaigusi?

Taigi šio tyrimo tikslas – atskleisti apkaltos proceso JAV raidos esminius aspektus, procedūrinius ir turinio ypatumus, labiausiai susitelkiant į šioje šalyje įvykusių apkaltų valstybės prezidentams analizę. Tyrimo objektu laikytinas amerikietiškasis apkaltos modelis ir jo procesinė specifika. Siekiant išsikelto tikslo, bus apžvelgiama apkaltos JAV istorinė patirtis, pateikiama nuodugni šios šalies Konstitucijos nuostatų ir apkaltos bylų analizė, išskiriami pagrindiniai apkaltos elementai ir proceso abiejuose Kongreso rūmuose ypatumai. Apskritai apkaltos tema moksliniu lygmeniu Lietuvoje yra analizuota gana fragmentiškai ir tik tam tikrais pasirinktais aspektais. Nurodytina, kad dažniausiai vertinamos Lietuvoje egzistuojančio apkaltos modelio ypatybės, o užsienio šalių patirtis aptariama paprastai tik lyginamajame kontekste. Apkaltos instituto įvairius aspektus yra tyrinėję V. Bacevičius, T. Birmontienė, E. Jarašiūnas, E. Kūris, V. Sinkevičius, A. Skaistys, M. Statkevičius, E. Šileikis, V. Vaičaitis ir kiti mokslininkai. Išsamiai JAV neseniai įvykusių reikšmingų įvykių ir pokyčių apkaltos procese analizei pakankamai dėmesio kol kas skirta dar nebuvo, sisteminės amerikietiškojo apkaltos modelio analizės taip pat pasigendama, nors tai ypač vertinga, siekiant išskirti unikalius apkaltos segmentus ir suprasti šio instituto svarbą bei vietą konstitucinio reguliavimo sistemoje. Atliekant tyrimą, buvo taikomi dokumentų analizės, lyginamasis, istorinis, loginis, apibendrinimų ir kiti mokslinių tyrimų metodai.

1. Istorinės apkaltos ištakos ir šios priemonės esmė

Aukštas pareigas užimančių valstybės pareigūnų elgesiui turėtų būti taikomi padidinti standartai, nes tai tiesiogiai susiję su tokių svarbių asmenų atliekamomis funkcijomis, atsakingų sprendimų priėmimo galimybe ir pan. Greta kitų teisinės atsakomybės formų regima ir dar viena – konstitucinės atsakomybės forma – apkalta. Ši procedūra atsirado Anglijoje dar

XIV a.[1], taigi suprantama, kad iki XXI a. kito apkaltos samprata, turinys, reikšmė. Šiame straipsnyje pasirinkta dėmesį sutelkti į kitą anglosaksų teisinės sistemos valstybę – Jungtines Amerikos Valstijas. Tai šalis, kurioje yra ne tik gana gausus įvairiais istoriniais laikotarpiais ir dėl įvairiausių pagrindų inicijuotų apkaltos bylų kraitis, tačiau visai neseniai susiformavo kitas atitikmens neturintis precedentas, t. y. tam pačiam prezidentui vienos kadencijos metu apkalta buvo inicijuota net du kartus, abu kartus asmuo išteisintas. Dar vienas įdomus aspektas, kurį derėtų išanalizuoti, yra susijęs su apkaltos inicijavimo laiku, nes minėtu atveju apkaltos procesas pasibaigė jau tada, kai prezidento kadencija buvo pasibaigusi. JAV Konstitucijos kūrėjai buvo persmelkti Anglijos istorijos; prieš juos žygiavo despotiškų karalių ir susimokiusių ministrų šešėliai. Persekiojami tų istorinių pamokų ir susirinkę revoliucijos prieblandoje, kūrėjai negalėjo atimti iš tautos galimybės pabėgti nuo prezidentų, kurie save laikė aukščiau įstatymo. Apkalta nėra bausmė už baustiną poelgį, bet jos tikslas yra apginti konstitucinę santvarką bei demokratiją prieš prezidentą, kuris, piktnaudžiaudamas savo valdžia, grasina konstitucinei santvarkai[2]. Taigi, išeitimi iš tokių nepageidaujamų situacijų tapo apkalta, teisinė relikvija iš Didžiosios Britanijos praeities, kuri per praėjusį šimtmetį Šiaurės Amerikos kolonijose įgijo naujų spalvų. Pirmą kartą Anglijoje taikyta 1376 m., apkalta leido parlamentui apkaltinti karališkuosius ministrus dėl piktnaudžiavimo, pašalinti juos iš pareigų ir įkalinti. Ilgainiui apkalta padėjo parlamentui atitraukti valdžią nuo karališkojo absoliutizmo ir paskatino labiau politiškai atskaitingą administravimą. 1679 m. Bendruomenių Rūmuose buvo paskelbta, kad apkalta yra pagrindinė valdžios išsaugojimo priemonė. Skirtingai nei Didžiojoje Britanijoje, amerikiečių apkalta neužtraukė baudų ar įkalinimo. Ji paprasčiausiai šalino pareigūnus iš politinės valdžios, kai jų elgesys to reikalavo[3].

1 „Impeachment“, UK Parliament, https://www.parliament.uk/site-information/glossary/impeachment/.

2 Lawrence J. Trautman, „Presidential impeachment: a contemporary analysis“, *University of Dayton Law Review*, 44, 3 (2019): 529–594, https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/udlr44&i=551.

3 Report by the Majority Staff of the House Committee on the Judiciary, *Constitutional grounds for presidential impeachment* (U.S. Government Publishing Office, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.comprint/cmpmtdaaarv0001&i=1.

Amerikietiškasis apkaltos modelis nors ir perėmė nemažai ypatumų iš angliškojo varianto, tačiau taip pat sugebėjo kai kuriuos aspektus atitinkamai pakoreguoti, todėl šiai dienai galima išskirti keletą reikšmingų skirtumų. Jeigu apkaltą labai abstrakčiai vertinsime kaip priemonę, taikomą parlamento tam tikriems valstybės pareigūnams, kurie savo veiksmais nusižengė šalies teisės aktams ir yra siekiama tokį asmenį pašalinti iš užimamų pareigų, tada šio apibrėžimo esmė iš angliškojo apkaltos varianto persikėlė į amerikietiškąjį. Apskritai, apkalta atsirado Anglijoje siekiant susidoroti su kai kuriais reikšmingais asmenimis, kurių dėl tam tikrų priežasčių nebuvo galima nubausti baudžiamąja tvarka. Šiuo atveju derėtų turėti omenyje visą istorinį kontekstą, kai parlamento tikslas buvo mažinti absoliučią monarcho valdžią ir bandyti artėti prie demokratinio valdymo fundamentų. Nors Anglijos parlamentas niekada oficialiai neapibrėžė to, kas galėtų būti laikoma apkaltos pagrindais, JAV Konstitucijos kūrėjai apkaltos pagrindus apribojo valstybės išdavyste, kyšininkavimu bei kitais sunkiais ir nesunkiais nusikaltimais, o ši frazė yra standartas, paveldėtas būtent iš Anglijos praktikos[4]. Taigi, Konstitucijos kūrėjai susiaurino pagrindų ir subjektų apimtį, palyginti su angliškąja praktika. Kai Anglijoje vykdavo Parlamento kova dėl Karūnos galių suvaržymo, Bendruomenių Rūmai pradėdavo apkaltą ir prieš Lordų Rūmus, teisdavo Karūnos ministrus ir kitus įtakingus asmenis (bet ne patį monarchą), kurie dažnai buvo laikomi nepasiekiami baudžiamiesiems teismams. Parlamentas naudojo šį įrankį, tvarkydamasis su politiniais nusikaltimais, įvykdytais prieš valdžios sistemą. Frazė „sunkūs ir nesunkūs nusikaltimai“ apskritai buvo naudojama tik apkaltoms parlamente; toks terminas niekada nebuvo pasitelkiamas įprastoje baudžiamojoje teisėje. Be to, per 400 metų britų apkaltos istoriją Bendruomenių Rūmai apkaltino daug pareigūnų dėl priežasčių, kurios nebuvo susijusios su akivaizdžiai nusikalstamu elgesiu[5]. Bausmė už apkaltą neapsiribojo nušalinimu nuo pareigų, bet Lordų Rūmų sprendimu galėjo apimti įvairias bausmes, taip

[4] Jared P. Cole ir Todd Garvey, *Impeachment and the Constitution* (Congressional Research Service, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.crs/govbcsu0001&i=1.

[5] Report by the Majority Staff of the House Committee on the Judiciary, *Constitutional grounds for presidential impeachment* (U.S. Government Publishing Office, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.comprint/cmpmtdaaarv0001&i=1.

pat įkalinimą, baudas ar net mirtį. 1833 m. teisėjas Josephas Story nurodė, kad apkaltos apimamų nusikaltimų yra tiek įvairaus ir sudėtingo pobūdžio, kad būtų beveik absurdiška bandyti sudaryti išsamų jų sąrašą. Pačioje Konstitucijoje pateikiami du konkretūs pavyzdžiai, t. y. valstybės išdavystė ir kyšininkavimas, o siekiant nustatyti kitus pagrindus, derėtų vadovautis parlamentine ir ankstyvąja Amerikos praktika, konstitucinės konvencijos įrašais ir įžvalgomis iš Konstitucijos teksto bei struktūros. Šie šaltiniai rodo, kad sunkūs ir nesunkūs nusikaltinai apima netinkamą elgesį, kuris žeidžia ir griauna konstitucinį valdymą. Pagrindiniai tokio netinkamo prezidento elgesio atvejai yra piktnaudžiavimas valdžia, nacionalinių interesų išdavimas dėl įsipainiojimų užsienio šalims, korupcija einant pareigas ir rinkimų metu. Kūrėjai į Konstituciją įtraukė apkaltos procedūrą būtent todėl, kad apsaugotų Tautą nuo šių neteisėtų elgesio formų[6].

Paveldėdamos Anglijos praktiką ir įtvirtindamos esminius apkaltos proceso pagrindus, Amerikos kolonijos tam tikras apkaltos taisykles suformulavo savaip. Vertinant visumą JAV įtvirtintų angliškojo apkaltos modelio pakitimų, matyti, kad amerikietiškasis variantas yra mažiau griežtas ir iš esmės sutelktas į galimybę apsiginti nuo neteisėtų valstybės valdžios atstovų veiksmų, asmenį pašalinant iš pareigų bei sprendžiant dėl jo diskvalifikavimo iš valdininkų gyvenimo visam laikui. Anglijos parlamentinė dviejų rūmų įstatymų leidybos struktūra, apkaltos galią pasidalijanti tarp žemųjų rūmų, apkaltinusių asmenis, ir aukštųjų rūmų, kurie juos teisė, buvo pakartota federalinėje sistemoje, suteikiant apkaltos iniciatyvos teisę Atstovų Rūmams ir įgaliojimus nagrinėti apkaltas Senatui. Vis dėlto Konstitucijos kūrėjai priėmė kitus labai konkrečius sprendimus dėl apkaltos proceso, kuriais nukrypo nuo Didžiosios Britanijos praktikos, pavyzdžiui, reikalauti dviejų trečdalių Senato narių daugumos, kad būtų priimtas apkaltinamasis nuosprendis, nors britų sistema leido priimti sprendimą balsų dauguma. Anglijoje Karūna taip pat galėjo pasinaudoti malonės teise ir atleisti asmenims, pašalintiems iš pareigų apkaltos proceso tvarka. JAV šiuo aspektu buvo panaikinta galimybė pasinaudoti malonės teise, taip griežtai apribojant vykdomosios valdžios da-

[6] Report by the Majority Staff of the House Committee on the Judiciary, *Constitutional grounds for presidential impeachment* (U.S. Government Publishing Office, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.comprint/cmpmtdaaarv0001&i=1.

lyvavimą apkaltos procese. Galiausiai Konstitucijos kūrėjai įtvirtino vieną išimtį išskirtinėje įstatymų leidžiamosios valdžios pozicijoje apkaltos procese, kuris skatina proceso sąžiningumą – JAV Aukščiausiojo Teismo pirmininkas pirmininkauja apkaltos procesams, kuriuose vertinama prezidento veikla. Ši nuostata užtikrina, kad viceprezidentas, būdamas Senato pirmininku, nevadovautų procesams, kurie galėtų pasibaigti jo paties paaukštinimu pareigose ir tapimu prezidentu, o tai buvo ypač svarbu valstybės kūrimosi pradžioje, kai prezidentas ir viceprezidentas galėjo priklausyti konkuruojančioms partijoms[7]. Apkalta yra viena iš įvairių Konstitucijos sukurtų stabdžių ir atsvarų mechanizmo priemonių, kuri yra galingas įrankis siekiant valstybės pareigūnų atskaitomybės. Konstitucija nustatė apkaltos mechanizmą, siekdama užtikrinti, kad Kongresas turėtų priemonių priversti valstybės pareigūnus atsiskaityti už savo veiksmus. Teigiama, kad apkaltos priemonės turėtų padėti apsaugoti respubliką nuo rimto piktnaudžiavimo viešosiomis pareigomis, kuris gali pasireikšti tiek asmeniui vykdant įgaliojimus, tiek tokiu atveju, jei apkaltos procedūra pašalintas pareigūnas kada nors ateityje galėtų sugrįžti į valdžią. Pabrėžtina, kad apkalta sprendžia tik asmens konstitucinės atsakomybės klausimą, jos galutiniame etape pareigūnas gali netekti savo užimamų pareigų ar net sulaukti draudimo užimti atitinkamas pareigas ateityje, tačiau tai neapsaugo asmens nuo galimybės būti vėliau patrauktam baudžiamojon atsakomybėn. Apkaltos rezultatas yra politinės galios praradimas ir tai liudija apkaltos esmę: ji egzistuoja ne tam, kad paskirtų bausmę už praeityje padarytus neteisėtus veiksmus, o tam, kad išgelbėtų Tautą nuo netinkamo elgesio, keliančio pavojų visai demokratijai ir teisinei valstybei.

2. Turtinga apkaltos bylų JAV patirtis

Statistiškai iki šiol JAV vyko 21 apkaltos procesas: 1797 m. pradėta pirmoji apkalta senatoriui Williamui Blountui[8], 1868 m. vyko pirmoji apkalta JAV

[7] Jared P. Cole ir Todd Garvey, *Impeachment and the Constitution* (Congressional Research Service, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.crs/govbcsu0001&i=1.

[8] „The first impeachment“, United States Senate, https://www.senate.gov/artandhistory/history/minute/The-First-Impeachment.htm.

prezidentui Andrew Johnsonui[9], o 2019 m. ir 2021 m. (pirmąkart istorijoje) apkaltos procesas pradėtas tam pačiam prezidentui Donaldui Trumpui. Istoriškai apkalta dažniausiai taikyta JAV teisminės valdžios pareigūnams (teisėjams), keturis kartus apkalta pradėta JAV prezidentams (dukart tam pačiam asmeniui vienos kadencijos metu)[10]. Aštuoni asmenys (visi teisėjai) buvo pašalinti iš pareigų, trys asmenys (visi teisėjai) atsistatydino, devynis kartus buvo priimtas sprendimas asmenį išteisinti ir palikti poste. Taigi yra susiformavęs tvirtas precedentas, kad iš visų Rūmų apkaltintų pareigūnų tik aštuoni buvo nuteisti Senate, o iš tų aštuonių nuteistų asmenų visi buvo teisėjai ir nė vienas nebuvo apkaltintas dėl politinių priežasčių. Taip pat paminėtina, kad Senate buvo teisiami tik trys prezidentai, t. y. Andrew Johnsonas, Billas Clintonas ir Donaldas Trumpas (dukart), ir nė vienas iš jų nebuvo pripažintas kaltu[11]. Vadinasi, nors apkalta teoriškai galėtų ir turėtų atgrasyti nuo tarnybinio nusižengimo bei priminti būsimiems prezidentams, kad niekas nėra aukščiau įstatymo, praktiškai atgrasymas atrodo akivaizdžiai silpnas apkaltos pateisinimas dėl tos paprastos priežasties, kad apkalta, jau nekalbant apie pašalinimą iš pareigų, yra taip mažai tikėtina bet kurio pareigūno perspektyva, kad vargu ar ji turės daug auklėjamojo poveikio. Nors toks susiformavęs precedentas akivaizdžiai nereiškia, kad prezidentai ar kiti pareigūnai yra apsaugoti nuo apkaltos pagrindu vykdomo nušalinimo nuo pareigų, Senato išteisinamieji sprendimai gali būti laikomi turinčiais vertę sprendžiant, ar konkretus elgesys gali tapti apkaltos pagrindu. Akivaizdu, kad prezidento galios JAV yra didžiulės, tačiau jos nėra absoliučios ir šis principas galioja dabartiniam prezidentui taip pat, kaip galiojo jo pirmtakams. Gana lengva pamiršti, kad JAV iš tikrųjų niekada apkaltos procese nenuteisė ir nepašalino prezidento. Galimai tai būtų įvykę, jei Richardas Nixonas būtų toliau ėjęs savo pareigas, tačiau jis atsi-

[9] „The Impeachment of Andrew Johnson (1868) President of the United States", United States Senate, https://www.senate.gov/artandhistory/history/common/briefing/Impeachment_Johnson.htm.

[10] „List of Individuals Impeached by the House of Representatives", United States Senate, https://history.house.gov/Institution/Impeachment/Impeachment-List/.

[11] Philip C. Bobbitt, „Impeachment: A Handbook", *Yale Law Journal Forum*, 128 (2018): 515–598, https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/yljfor128&i=515.

statydino anksčiau nei Atstovų Rūmai oficialiai patvirtino apkaltos prieš jį straipsnius. Visais atvejais, kai Rūmai apkaltino prezidentus, Senatas galiausiai juos išteisino, nors Johnsono atveju tai įvyko vos vienu balsu. Todėl JAV turima istorinė patirtis neapima visų galimų apkaltos pasekmių, tačiau gali padėti atskleisti įvairių svarių apkaltos proceso argumentų. Nesant griežto ir visaapimančio apibrėžto apkaltos proceso bei norint sušvelninti lyderių daromą žalą, dažniausiai pasikliaujama kitomis (įprastinėmis) priemonėmis, kurios visada veikia: prezidento kadencijos trukme, pilietinės visuomenės jėga, federalizmu ir stabdžių bei atsvarų sistema[12].

Aukščiausiasis Teismas atkreipė dėmesį ne tik į tai, kad kiekviena valdžios šaka, atlikdama jai priskirtas konstitucines pareigas, turi iš pradžių aiškinti Konstituciją, bet ir į tai, kad kai viena iš šakų apsibrėžia savo galių ribas, jos turi būti gerbiamos kitų institucijų. Šis konstitucinės prasmės plėtojimo už teismo ribų principas yra ypač svarbus apkaltos kontekste, kai Rūmai ir Senatas naudojasi savo įgaliojimais dažniausiai nepriklausomai nuo teisminės peržiūros. Galima siekti pašalinti Konstitucijoje pateiktų apkaltos nuostatų dviprasmiškumą (nors šis procesas ne visada bus rezultatyvus), žvelgiant į Kongreso praktiką ir suformuotus precedentus. Pradėti analizę derėtų nuo reikšmingo atvejo, įvykusio XIX amžiuje. Rūmai niekada dar nebuvo pradėję apkaltos, o Senatas niekada anksčiau nebuvo teisęs buvusio prezidento, tačiau abi institucijos nusprendė, kad jos išlaiko teisę vertinti vykdomosios valdžios pareigūno, atsistatydinusio iš pareigų, elgesį. Šiuo apkaltos aspektu – galimybe apkaltą tęsti pareigų nebeinančiam pareigūnui – esminis precedentas susiformavo 1876 m., vertinant karo sekretoriaus Williamo Belknapo elgesį. Kilus įtarimams, kad sekretorius Belknapas gavo mokėjimus už asmens paskyrimą į prekybos postą Indijos teritorijoje, Rūmai leido atlikti apkaltos tyrimą komitete, kuriame greitai buvo rasta neginčijamų netinkamo elgesio įrodymų. Komitetas pateikė šiuos įrodymus Rūmams ir nors buvo žinoma, kad sekretorius Belknapas prieš kelias valandas atsistatydino, vis dėlto buvo rekomenduota apkaltą pradėti. Kartais atrodo, kad šis sprendimas buvo pagrįstas supratimu, jog

[12] Lawrence J. Trautman, „Presidential impeachment: a contemporary analysis“, *University of Dayton Law Review*, 44, 3 (2019): 529–594, https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/udlr44&i=551.

nušalinimas dažnai yra pagrindinis, jei ne vienintelis apkaltos proceso tikslas. Pavyzdžiui, po teisėjo Samuelio B. Kento apkaltos proceso nutraukimo 2009 m., tuometis Senato daugumos lyderis pareiškė: „<...> [visi] sutinkame, kad atsistatydinus teisėjui Kentui, Rūmų vykdytos apkaltos dėl išvardintų straipsnių tikslas buvo pasiektas. Sutariama, kad toliau vykdant apkaltos procesą nebus pasiektas joks papildomas naudingas tikslas“. Tačiau gali būti, kad tokie sprendimai buvo pagrįsti abejone dėl tolesnio apkaltos proceso eigos, o ne konstitucinių priežasčių, nes Rūmai ar Senatas neturėjo reikiamos daugumos inicijuoti apkaltą, asmenį pašalinti iš pareigų ir atimti jam galimybę ateityje užimti atitinkamas pareigas.

Du apkaltos tyrimai buvo susiję su teiginiais, kad prezidentas šiurkščiai pažeidė Konstitucijoje įtvirtintą valdžių padalijimo principą. Pirmasis įvyko 1868 m., kai Rūmai pradėjo apkaltą prezidentui Andrew Johnsonui, kuris užėmė postą po prezidento Abrahamo Lincolno nužudymo Fordo teatre. Rūmų patvirtinti straipsniai apkaltino prezidentą Johnsoną įstatymų draudžiamu elgesiu, kai šis neturėjo teisės atleisti iš pareigų ankstesnio prezidento paskirtojo karo sekretoriaus. Praėjus kiek daugiau nei 100 metų, šis komitetas apkaltino antrąjį valstybės vadovą piktnaudžiavus savo įgaliojimais. Nukrypdamas nuo ankstesnės praktikos ir prieštaraudamas Konstitucijos I straipsniui, prezidentas Nixonas nepaisė Kongreso šaukimų, tačiau tai buvo tik dalis šio prezidento neteisėtų veiksmų. Rūmų Teismų komitetas taip pat patvirtino du papildomus apkaltos straipsnius, susijusius su jo piktnaudžiavimu valdžia – vieną dėl trukdymo teisingumui, o kitą už prezidento galios panaudojimą nustatant, puldinėjant ir stebint jo politinius oponentus. Tai parodo antrąjį būdą, kuriuo prezidentas gali piktnaudžiauti valdžia – veikdamas netinkamais motyvais. Šis piktnaudžiavimo valdžia supratimas yra įsišaknijęs Konstitucijos tekste, kuris liepia prezidentui teisingai vykdyti įstatymą. Minėta pareiga reikalauja, kad prezidentai vykdytų savo valdžią tik tada, kai tai yra motyvuota visuomenės, o ne asmeniniais interesais[13]. Kitaip tariant, apkaltos tikslas yra apsaugoti viešąjį interesą, o ne skirti asmeniui baudžiamąją priemonę. Apkaltos tyri-

[13] Report by the Majority Staff of the House Committee on the Judiciary, *Constitutional grounds for presidential impeachment* (U.S. Government Publishing Office, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.comprint/cmpmtdaaarv0001&i=1.

mas ir su juo susijęs prezidento Richardo Nixono atsistatydinimas išsiskiria kaip nepaprastai svarbi patirtis formuojant prezidentų apkaltos standartą. Nors Rūmai niekada nepradėjo apkaltos šiam prezidentui ir jis nebuvo teisiamas Senate, jo elgesys daugeliui valdžios institucijų, mokslininkų ir visuomenės narių rodo pavyzdinį apkaltos pagrindu galintį tapti prezidento elgesio atvejį. Nepraėjus nė dvejiems metams po triuškinančio perrinkimo prezidentu, Richardas Nixonas atsistatydino[14]. Taigi, tą kartą balsavimas dėl apkaltos inicijavimo neįvyko, nors Rūmų Teismų komitetas jau buvo pasirengęs informuoti Rūmus apie tris apkaltos straipsnius. Neaišku, kaip rimtai parlamentarai svarstė galimybę tęsti apkaltą, nepaisant prezidento atsistatydinimo, tačiau Nixonas jau ėjo antrąją prezidento kadenciją, todėl nebebuvo jokios tikimybės, kad jis ateityje galėtų grįžti į šias pareigas[15]. Nepaisant neįvykusios apkaltos, šis atvejis taip pat labai reikšmingas vertinant apkaltos proceso JAV ypatumus, nes konstitucinės teisės doktrininiai argumentai formuojasi byla po bylos.

Dar vienas labai reikšmingas precedentas susiformavo, apkaltą inicijavus prezidentui Billui Clintonui. Teismų komiteto pranešime apkalta prezidentui Clintonui buvo rekomenduota pagal keturis punktus: už melavimą liudijant baudžiamojo tyrimo metu apie savo atsakymą į Jones ieškinį ir santykius su Lewinsky, už melagingus parodymus svarstant Jones pateiktą civilinį ieškinį, už trukdymą teisingumui Jones jam pareikšto ieškinio svarstymo metu bei atliekant nepriklausomą tyrimą, taip pat už piktnaudžiavimą savo tarnyba atsisakius atsakyti į tam tikrus Kongreso prašymus ir tyrimo metu teiktas užklausas. 1998 m. gruodžio 19 d. įvykusio posėdžio metu Atstovų Rūmai balsavo dėl pirmojo ir trečiojo apkaltos straipsnių patvirtinimo. Po proceso Senate 1999 m. vasario 12 d. prezidentas buvo išteisintas. Pavyzdžiui, demokratų senatorius Byronas L. Dorganas balsavo dėl išteisinimo pagal abu apkaltos straipsnius. Jis apibūdino Clintono elgesį kaip smerktiną, tačiau apibendrino, kad tai nekelia rimto pavojaus tautai. Kai kurių kitų senatorių pareiškimai, kad Clintono

[14] Jared P. Cole ir Todd Garvey, *Impeachment and the Constitution* (Congressional Research Service, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.crs/govbcsu0001&i=1.

[15] *Ibid.*

elgesys nebuvo kvalifikuotas kaip apkaltos pagrindas, gali patvirtinti argumentus, jog apkalta nėra tinkama priemonė, kai sprendžiama dėl tam tikro prezidento elgesio, kuris nėra tiesiogiai susijęs su jo tarnybinėmis pareigomis. Apskritai, apkaltos pagrindu tapęs elgesys ir veiksmai turi iš tikrųjų kelti grėsmę valstybės konstituciniam stabilumui ir saugumui. Nepaisant to, nesugebėjimas apkaltos proceso tvarka pašalinti iš pareigų prezidento Clintono gali tiesiog atspindėti Rūmų atstovų negebėjimą įrodyti kaltės arba paprasčiausią kai kurių senatorių politinį apskaičiavimą[16]. Kodėl šios apkaltos baigtis buvo būtent tokia? Nes Amerikos visuomenė nedelsdama atskyrė Clintoną kaip vyrą ir Clintoną kaip prezidentą. Žmonės galėjo griežtai kritikuoti vyrą ir jo elgesį, tuo pačiu metu manydami, kad kaip prezidentas jis dirba gana gerai. Viena vertus, tuo metu šalyje buvo mažas nedarbo lygis ir žema infliacija, didžioji dauguma teigė, kad šalies ekonomika klesti. Visuomenė pastebėjo ir smarkiai kritusį nusikalstamumo lygį, ir išspręstą federalinio biudžeto deficito klausimą. Turėdami tiek daug svarių priežasčių pasitenkinti gyvenimu, daug žmonių tikriausiai savęs klausė: kam rizikuoti galima politine krize? Taip pat labai svarbus faktorius yra toks, kad Amerikos visuomenė skyrė privačius ir viešuosius reikalus. Didžioji dalis Amerikos visuomenės klasifikavo Clintono sekso skandalą kaip patenkantį būtent į privačią zoną. Manytina, kad nemaža dalis visuomenės per 1998 metus atmetė daugybę kaltinimų Clintonui, nes tai buvo rinkimų metai ir išpuolių, neigiamos kampanijos, kaltinimų dėl blogo elgesio bei taškymosi purvu buvo galima tikėtis, o daug kaltinimų Clintonui galėjo būti laikomi tiesiog politika[17]. Taigi, ar visuomenės nuomonė išgelbėjo prezidentą? Na, Clintonas nebuvo visiškai išgelbėtas nuo apkaltos. Buvimas antruoju prezidentu ir vieninteliu išrinktu prezidentu, kuriam buvo tada pradėta apkalta, amžiams aptemdė jo reputaciją. Clintonas buvo išgelbėtas nuo pašalinimo, nes JAV Konstitucija reikalauja

[16] Jared P. Cole ir Todd Garvey, *Impeachment and the Constitution* (Congressional Research Service, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.crs/govbcsu0001&i=1.

[17] Michael R. Kagay, „Presidential Address: Public Opinion and Polling During Presidential Scandal and Impeachment", *The Public Opinion Quarter*ly, 63, 3 (1999): 449–463, https://www-jstor-org.skaitykla.mruni.eu/stable/pdf/2991722.pdf?refreqid=excelsior%3A4cfd3a89bf61903d0326fd3c32c93ce5.

dviejų trečdalių balsų daugumos, kurios tikriausiai niekada nebūtų buvę įmanoma surinkti, nes respublikonai Senate tada užėmė 55 vietas, tačiau jiems reikėjo 67 balsų. Norint pasiekti du trečdalius Senate, beveik visada prireiks nemažai kitos partijos balsų. Tik nedaugelis demokratų Atstovų Rūmuose tada prisijungė prie savo respublikonų kolegų dėl apkaltos inicijavimo, tačiau nė vienas demokratas senatorius neprisijungė prie respublikonų, balsuodamas už apkaltinamąjį nuosprendį ir prezidento nušalinimą[18]. Galima apibendrinti, kad praktiškai neįmanoma pašalinti prezidento iš pareigų be dvišalio palaikymo. Norint sėkmingai apkaltinti prezidentą, reikėtų tokių kaltinimų, kurie parodytų rimtą žalą respublikai ir ryšį tarp pareigūno netinkamo elgesio bei pareigų, arba, jei jų nėra, netinkamo elgesio, kuris būtų toks įžeidžiantis ar toks nesuderinamas su pareigūno pareigomis, kad Kongresas neturėtų kito pasirinkimo, tik apkaltinti ir nušalinti pareigūną[19].

Kokia yra precedento, kurį sukūrė Clintono apkaltos atvejis, reikšmė, jei Senatas, kaip ir Andrew Johnsonui apkaltoje, prezidentą išteisino? Ar atsisakymas pašalinti prezidentą iš užimamų pareigų kelia abejonių dėl teisinio kaltinamojo akto pakankamumo, atsižvelgiant į tai, kad pagrindiniai faktai tikrai nebuvo ginčijami? Šiais laikais sakoma, kad bet kuris korporacijos valdybos narys nedvejodamas pašalintų generalinį direktorių, pripažintą kaltu dėl prezidento Clintono elgesio. Tačiau Senatas nėra direktorių taryba ir jis neskiria prezidento į pareigas. Prezidentas yra renkamas netiesiogiai Tautos, kurios nepasitenkinimas būna reiškiamas gana garsiai ir akivaizdžiai. Apkalta neturėtų būti suprantama kaip švaresnė ir tvarkingesnė politinio nužudymo forma. Tai veikiau demokratinis procesas, kurio metu Amerikos žmonės, kalbėdami per Kongresą, nusprendžia, kad, norint išsaugoti gyvą konstitucinę sistemą, prezidentavimas turi mirti. Tai galia,

[18] Michael R. Kagay, „Presidential Address: Public Opinion and Polling During Presidential Scandal and Impeachment“, *The Public Opinion Quarter*ly, 63, 3 (1999): 449–463, https://www-jstor-org.skaitykla.mruni.eu/stable/pdf/2991722.pdf?refreqid=excelsior%3A4cfd3a89bf61903d0326fd3c32c93ce5.

[19] Lawrence J. Trautman, „Presidential impeachment: a contemporary analysis“, *University of Dayton Law Review*, 44, 3 (2019): 529–594, https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/udlr44&i=551.

tinkanti bet kuriai Tautai, kurioje žmonės iš tikrųjų yra suverenūs[20]. Nors mes gana mažai žinome apie tai, kaip pasisakytų šiuo klausimu JAV Konstitucijos II straipsnio rengėjai, žinoma, kad jie ryžtingai atmetė galimybę prezidentą pašalinti iš pareigų dėl paprasčiausio netinkamo administravimo ir taip pat atmetė prezidento pavaldumo Kongresui galimybę[21]. O paskutinių apkaltų subjekto ir šiuo aspektu rekordininko prezidento Donaldo Trumpo atvejis aptartinas kitame skyriuje.

3. Kokios apkaltos nuostatos įtvirtintos JAV Konstitucijoje?

Konstitucijos tikslas yra ne tik suteikti valdžią, bet ir užtikrinti jos suvaldymą. Perimant dalį angliškojo apkaltos varianto taisyklių, amerikietiškasis variantas, kaip minėta, kitaip apibrėžė kai kuriuos apkaltos elementus, pavyzdžiui, apkaltos subjektus, pagrindus ir pasekmes. Konstitucijos kūrėjai žinojo, kad visos valdžios – įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės – sutelkimas tose pačiose rankose prilygsta pačiam tironijos apibrėžimui. Siekdami apsaugoti laisvę, jie parašė Konstituciją, kuri sukuria stabdžių ir atsvarų sistemą federalinėje valdžioje[22]. Apkalta yra vienas iš geriausių stabdžių pavyzdžių, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad ne visos apkaltą reglamentuojančios nuostatos yra įtvirtintos pačioje Konstitucijoje. Tiesą sakant, JAV Konstitucija kaip gana neilgas teisės aktas įtvirtina tik keletą esminių nuostatų, o kitos taisyklės susiformavo teisės taikymo keliu per precedentus. Taigi apžvelgtina, kas konkrečiai įtvirtinta Konstitucijoje ir kokios nuostatos susiformavo per šimtmečius.

Vienas iš Konstitucijoje įtvirtintų apkaltos elementų yra jos subjektai. Subjektai, kuriems gali būti inicijuojama apkalta, nurodyti Konstitucijos

[20] Lawrence J. Trautman, „Presidential impeachment: a contemporary analysis“, *University of Dayton Law Review*, 44, 3 (2019): 529–594, https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/udlr44&i=551.

[21] Philip C. Bobbitt, „Impeachment: A Handbook“, *Yale Law Journal Forum*, 128 (2018): 515–598, https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/yljfor128&i=515.

[22] Report by the Majority Staff of the House Committee on the Judiciary, *Constitutional grounds for presidential impeachment* (U.S. Government Publishing Office, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.comprint/cmpmtdaaarv0001&i=1.

II straipsnio 4 skyriuje, kuriame teigiama, jog „Prezidentas, viceprezidentas ir visi Jungtinių Valstijų pareigūnai gali būti nušalinami iš pareigų, jei apkaltos procedūra pripažinti kaltais dėl valstybės išdavimo, kyšininkavimo ar kito sunkaus arba nesunkaus nusikaltimo padarymo“[23]. Matyti, kad šioje nuostatoje nurodyti ne tik apkaltos subjektai, tačiau kartu ir apkaltos pagrindai, kurie bus aptarti kiek vėliau. Apkaltos subjektų ir pagrindų apibrėžties formuluotė gana abstrakti ir šios Konstitucijos nuostatos aiškinimas per amžius kėlė įvairių diskusijų ne tik tarp teisės mokslininkų, bet ir tarp teisės praktikų, taip pat ir apkaltos procese galinčių dalyvauti politikų. Tokią lanksčią formuluotę JAV perėmė iš anglosaksiškojo paveldo, kuriame ir buvo plačiai paplitę gana abstraktūs terminai, kurie įgydavo aiškų ir apibrėžtą turinį per teisės normų aiškinimą, taip pat ir teisminių precedentų formavimosi keliu. Konstitucija aiškiai apkaltos subjektais įvardija tik prezidentą ir viceprezidentą. Tai, kurie kiti pareigūnai apkaltos tikslais laikomi apkaltos subjektais, yra reikšmingas konstitucinis klausimas. Remiantis konstituciniu tekstu ir istoriniu precedentu, federaliniai teisėjai ir kabineto lygmens pareigūnai yra laikomi apkaltos subjektais, o karininkai, valstybės ir vietos pareigūnai, grynai privatūs asmenys greičiausiai tokie nėra[24]. Toks siauresnis aiškinimas gali būti grindžiamas apkaltos kaip kraštutinės konstitucinės atsakomybės priemonės tikslu pašalinti iš pareigų svarbių ir reikšmingų galių turinčius valstybės pareigūnus, kurie galimai padarė ar galėtų padaryti žalos visai valstybei. Nors amerikiečiai dažnai laiko Konstituciją tam tikru valdžios įrėminimu, tačiau iš tikrųjų joje slypi pastangos sustiprinti centrinę ir vykdomąją valdžią. Vykdomoji valdžia Konstitucijos II straipsniu suteikta JAV prezidentui. Prezidentas yra vykdomosios valdžios viršūnėje, o vykdomosios valdžios įgaliojimai realizuojami per jį. Tai neturi nieko bendro su prezidento sugebėjimu veikti vienašališkai be Kongreso, bet labiau apibūdina jo santykius su kitais vykdomosios valdžios pareigūnais. Trumpai tariant, jie yra prezidento pavaldiniai. Unitarinio vykdomosios valdžios modelio teorija yra plačiai kritikuojama, tačiau dažnai

[23] Darijus Beinoravičius ir kt., *Pasaulio valstybių konstitucijos, II tomas* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 60.

[24] Jared P. Cole ir Todd Garvey, *Impeachment and the Constitution* (Congressional Research Service, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.crs/govbcsu0001&i=1.

taip yra todėl, kad ji neteisingai interpretuojama. Nors dabartiniu metu ji siejama su konservatyviais konstituciniais teisininkais, šią teoriją kadaise vienodai palaikė ir politinė kairė, kuri prezidento vykdomosios valdžios kontrolę vertino kaip potencialiai progresyvią jėgą tam tikriems politiniams įsipareigojimams vykdyti. Franklinas Rooseveltas tai pavadino konstituciniu ketinimu, kad būtų vienas atsakingas vyriausiasis pareigūnas[25]. Taigi akivaizdu, kad toks svarbiausias šalies pareigūnas ir jo pareigas tam tikrais atvejais galintis perimti viceprezidentas yra svarbiausieji apkaltos subjektai, aiškiai įvardyti Konstitucijos nuostatose. Istorinė patirtis rodo, kad šalies teisėjai yra kitas apkaltos procese dominuojantis subjektas – netinkamas jų elgesys statistiškai sulaukė daugiausia dėmesio bei dauguma jų buvo pašalinti iš pareigų galutiniu Senato sprendimu.

Kaip jau minėta, apkaltos pagrindų apibrėžimas taip pat yra gana abstraktus ir Konstitucijos II straipsnio 4 skyriuje nurodyti tik du konkretūs apkaltos pagrindai, t. y. valstybės išdavimas ir kyšininkavimas (abu federaliniai nusikaltimai), o kiti galimi pagrindai apibrėžti lakoniškai kaip sunkūs ir nesunkūs nusikaltimai. Apibrėždami sunkius ir nesunkius nusikaltimus, mes turėtume vadovautis Konstitucijos tekstu ir struktūra, konstitucinėmis konvencijomis ir apkaltos bylų istorija. Šie šaltiniai rodo, kad Konstitucijos kūrėjai iš esmės ketino apkaltą susieti su trimis persidengiančiomis prezidento neteisėtų veiksmų formomis: 1) piktnaudžiavimu valdžia; 2) Tautos išdavyste per įsipareigojimus su užsieniu; ir 3) korupcija tarnyboje bei rinkimų metu. Piktnaudžiavimo valdžia pagrindas iš esmės skiriamas į dvi kategorijas: užsiėmimas oficialiais įstatymų draudžiamais veiksmais (oficialios valdžios įgyvendinimas tokiu būdu, kuris pats savaime smarkiai viršija prezidento konstitucinę galią arba pažeidžia teisines tos valdžios ribas) ir užsiėmimas oficialiais veiksmais, turinčiais draudžiamų motyvų (oficialios valdžios įgyvendinimu siekiant gauti asmeninės naudos, nepaisant ar pažeidžiant nacionalinius interesus). Kitaip tariant, prezidentas gali tapti apkaltos subjektu piktnaudžiaudamas valdžia dviem skirtingais būdais, t. y. tiek pats vykdydamas draudžiamus veiksmus, tiek ir vykdydamas

[25] Richard Johnson, „The Institutions Didn't Stop Trump: They Empowered Him", *Political Insight*, 11, 3 (2020): 4–7, https://journals-sagepub-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1177/2041905820958814.

galimai leistinas veikas, tačiau dėl draudžiamų priežasčių (pvz., turėdamas gėdingą motyvą gauti asmeninės politinės naudos). Apibendrintina, kad istorija moko, jog šie sunkūs ir nesunkūs nusikaltimai daugiausia susiję su veiksmais, kuriuos atliko valstybės pareigūnai, naudodamiesi savo galia ar privilegijomis, ir taip padarė didelės žalos susiformavusiai politinei tvarkai. Tokie pavojingi nusikaltimai buvo išdavystė, kyšininkavimas, rimtas piktnaudžiavimas valdžia, nacionalinių interesų išdavystė dėl įsipareigojimų užsienyje, korupcija einant pareigas ar rinkimų metu. Atstovų Rūmai turi nuspręsti, ar netinkamas prezidento elgesys yra pakankamas pagrindas, kad jam vertėtų pradėti apkaltą[26]. Be to, apkaltos procese yra lengvai identifikuojami baudžiamojo persekiojimo analogai, kai Atstovų Rūmų nariai yra paskiriami pateikti kaltinimus ir veikti kaip prokurorai oficialiame teismo posėdyje, vykstančiame Senate, kartu su pirmininkaujančiu teisėju, duodant priesaiką, kad senatoriai vykdys nešališką teisingumą, apklausiant liudytojus ir priimant galutinį nuosprendį. Dar viena nuostata, įtvirtinta Konstitucijoje yra tokia, kad, Senatui posėdžiaujant kaip teismui apkaltos procese, apkaltos bylos svarstymo metu, kitaip nei nagrinėjant bylas dėl visų nusikaltimų, nedalyvauja prisiekusieji ir tokia išimtis yra įtvirtinta JAV Konstitucijos III straipsnio 2 skyriuje[27]. Tai taip pat yra susiję su apkaltos proceso išskirtinumu ir išimtinėmis teisėmis, suteiktomis atitinkamiems Kongreso rūmams. Galbūt iš esmės apkalta ir baudžiamasis procesas yra susieti, nes kiekviena reikšmingesnė apkalta JAV šiuolaikinėje epochoje prasidėjo ne Kongreso salėse, o Teisingumo departamente, kuriame federalinių prokurorų komanda atliko prezidento ir jo bendražygių veiksmų kriminalinį tyrimą[28].

Alexanderas Hamiltonas rašė, kad apkaltos jurisdikcija apima nusikaltimus, kurie kyla dėl netinkamo viešų žmonių elgesio, arba, kitaip tariant,

[26] Report by the Majority Staff of the House Committee on the Judiciary, *Constitutional grounds for presidential impeachment* (U.S. Government Publishing Office, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.comprint/cmpmtdaaarv0001&i=1.

[27] Darijus Beinoravičius ir kt., *Pasaulio valstybių konstitucijos, II tomas* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 60.

[28] Andrew Manuel Crespo, „Impeachment as Punishment“, *Harvard Law & Policy Review*, 13, 2 (2019): 579–592, https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/harlpolrv13&i=591.

piktnaudžiavimo ar tam tikro visuomenės pasitikėjimo pažeidimo, taip pabrėždamas, kad apkaltos vertą nusikaltimą gali padaryti tik tas, kuriam gali būti taikoma apkalta, t. y. valstybės pareigūno apkaltos negalima pagrįsti jo veiksmais prieš įžengiant į viešąjį gyvenimą[29]. Paminėtina, kad keli klaidingi supratimai apie apkaltos pagrindus yra šie: apkaltos pagrindai yra tokie, kokius nustato Atstovų Rūmai; nusikalstama prezidento veika yra esminė apkaltos prielaida; bet kokia prezidento nusikalstama veika yra pagrindas apkaltai; Kongresas negali nušalinti prezidento apkaltos būdu už tai, kad jis naudojasi jo diskrecijai patikėtais įgaliojimais arba atsisako jais naudotis[30]. Apibendrinant teigtina, kad nors Konstitucija nepateikia išsamaus ir galutinio apkaltos pagrindų sąrašo (kurį sudaryti tikriausiai būtų vienodai neįmanoma ir netikslinga), tačiau nėra pagrindo teigti, jog bet kokia netinkama veikla ar nusikaltimas galėtų tapti apkaltos pagrindu, jeigu taip nuspręstų Atstovų Rūmai, t. y. apkaltos pagrindu turi tapti tik tokie veiksmai ar neveikimas, kurie iš esmės kelia grėsmę šalies demokratinei santvarkai ir Konstitucijos ginamoms vertybėms. Pavojingo prezidento nukenksminimas gali būti teisėtas pagrindas bandant nušalinti jį nuo pareigų, jeigu jis savo veiksmais kelia grėsmę. Tačiau iškilus tikrai rimtam ir staigiam pavojui, argumentai, kad apkalta yra paskutinė sistemos priemonė, siekiant išvengti tikros katastrofos, susiduria su reikšminga praktine problema, nes pašalinimas iš prezidento posto apkaltos būdu reikalauja kelių mėnesių ar metų suderintos politinės ir tiriamosios veiklos. Iš tiesų, atsižvelgiant į tai, kad procesas yra sudėtingas, galiausiai gali būti atsigręžta į visiškai kitą konstitucinį įtaisą, kad būtų susidorota su tikrai destruktyvia krize, kurią paskatino prezidentas. Tokiu atveju viceprezidentas ir kabinetas turėtų remtis Konstitucijos XXV pataisa, kad nedelsdamas atimtų valdžią iš prezidento ir taip išlaikytų jį kontroliuojamą, o Kongresas galėtų imtis sunkių procedūrų, būtinų, siekiant visam laikui pašalinti prezidentą iš pareigų[31].

[29] Philip C. Bobbitt, „Impeachment: A Handbook“, *Yale Law Journal Forum*, 128 (2018): 515–598, https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/yljfor128&i=515.

[30] *Ibid.*

[31] Andrew Manuel Crespo, „Impeachment as Punishment“, *Harvard Law & Policy Review*, 13, 2 (2019): 579–592, https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/harlpolrv13&i=591.

Apkaltos subjektams už atitinkamus neteisėtus veiksmus gali grėsti dvejopos pasekmės, t. y. pašalinimas iš užimamų pareigų ir diskvalifikacija nuo atitinkamų pareigų užėmimo ateityje. Abu šie sprendimai priklauso nuo politikų valios balsuojant Senate, tačiau reikia skirtingo balsų skaičiaus (atitinkamai dviejų trečiųjų balsų bei absoliučios balsų daugumos) ir antroji apkaltos pasekmė (diskvalifikavimas į ateitį) nėra įmanoma be pirmosios. Paminėtina, kad būtent toks apkaltos pasekmių apribojimas, nesekant angliškuoju pavyzdžiu, pagal kurį papildomai buvo galimos ir baudos bei įkalinimas, liudija patį apkaltos pobūdį: ji egzistuoja ne tam, kad paskirtų asmenines bausmes už praeityje padarytus nusižengimus, o siekiant apsisaugoti nuo būsimo prezidento netinkamo elgesio, kuris keltų pavojų demokratijai ir teisinei valstybei. Prezidento negalima pašalinti tiesiog dėl netinkamo administravimo, bendros nekompetencijos ar nepopuliarios politikos, tačiau Konstitucijos kūrėjai ketino apkalta aprėpti visą pagrindinį prezidento netinkamo elgesio, keliančio grėsmę Konstitucijai, spektrą. Kadangi buvo neįmanoma numatyti ir konkrečiai uždrausti visų galimų grėsmių, kurias kada nors gali kelti prezidentas, buvo priimtas gana bendras ir lankstus standartas, apimantis ir nežinomas būsimas aplinkybes[32]. Nors Konstitucija leidžia Senatui apkaltos procese pašalintam iš pareigų asmeniui uždrausti ateityje užimti atitinkamas pareigas, vien iš Konstitucijos teksto nėra aišku, koks balsavimas dėl tokio sprendimo turi būti vykdomas. Vietoj to, tokia galimybė susiformavo istorinėje Senato praktikoje. Paminėtina, kad Senatas nesirinko diskvalifikuoti apkaltinto asmens iki pilietinio karo eros laikų. Tokio papildomo sprendimo poreikis iškilo tada, kai buvo sprendžiamas federalinės apygardos teisėjo Westo H. Humphreyso apkaltos klausimas, kuriam apkaltą užtraukė pareigų nesuderinamumo principo nepaisymas. Rūmai inicijavo apkaltą Humphreysui 1862 m. ir tada Senatas vienbalsiai nutarė pašalinti teisėją iš užimamų pareigų, o taip pat atskirai balsavo dėl uždraudimo jam ateityje eiti atitinkamas pareigas. Senato praktika nuo Humphreyso atvejo reikalavo paprastos balsų daugumos, kad asmeniui būtų uždrausta ateityje užimti atitinkamas pareigas, kitaip

[32] Report by the Majority Staff of the House Committee on the Judiciary, *Constitutional grounds for presidential impeachment* (U.S. Government Publishing Office, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.comprint/cmpmtdaaarv0001&i=1.

nei Konstitucijos tekste įtvirtintas dviejų trečiųjų balsų daugumos reikalavimas, siekiant asmenį pašalinti iš posto apkaltos proceso tvarka, tačiau neaišku, kuo greta susiformavusio istorinio precedento yra grindžiamas būtent toks sprendimas. Panašu, kad Konstitucijoje įtvirtintų apkaltos sąlygų reikšmė laikui bėgant nustatoma remiantis istorine praktika[33]. Nors iš tiesų įdomus Konstitucijos kūrėjų sprendimas minėtu atveju taikyti mažesnį būtinų balsų skaičių, nes toks draudimas, galimas tik jau nubalsavus už asmens pašalinimą iš pareigų, yra neterminuotas ir itin griežtas. Yra teigiančių, kad du pašalinimo iš pareigų ir diskvalifikavimo ateityje punktai gali būti laikomi nustatančiais minimalią ir maksimalią bausmę apkaltos proceso teistumo atvejais. Mokslininkai nurodė, kad jei apkalta negalėtų būti taikoma pareigūnams, kurie jau nebeužima atitinkamų pareigų, tada būtų prarandamas svarbus apkaltos nubaudimo aspektas. Jei apkalta būtų netaikoma buvusiems pareigūnams, Kongresas niekada negalėtų uždrausti pareigūnui eiti pareigas ateityje, jei tas asmuo pirmiau atsistatydintų. Taip pat galima ginčytis dėl to, kad apkalta ir jau buvusio pareigūno teisimas yra iš esmės privataus piliečio apkaltinimas, pažeidžiant konstitucines apkaltos ribas, tačiau paminėtina, kad pagal britų modelį, kurio pagrindu kūrėsi JAV apkaltos modelis, parlamentas galėjo apkaltą taikyti visiems, išskyrus monarchą, taip pat ir privatiems asmenims[34]. Ir vis dėlto yra manančių, kad atleidimas iš pareigų yra per maža kaina prezidentui, kuris tikrai taip nusižengė, kad buvo apsvarstyta ir pritaikyta tokia sankcija. Kitaip tariant, apkalta yra lengva bausmė už itin baisius nusikaltimus, kad pažeidžiamas esminis proporcingumo principas: bausmė turėtų atitikti nusikaltimą. Apkalta geriausiu atveju galėtų suteikti kelią baudžiamosioms priemonėms, paspartindama prezidento kadencijos pabaigą ir taip sutrumpindama kelią į vėlesnį baudžiamąjį persekiojimą, per kurį tokia bausmė gali būti pasiekta. Vis dėlto daugumos nusikalstamų veikų senaties terminas yra ilgesnis nei prezidento kadencija, o tai reiškia, kad teisinga bausmė gali būti pasiekta baudžiamajame procese nesvarbu kokiu pagrindu pasibaigus prezidento

[33] Jared P. Cole ir Todd Garvey, *Impeachment and the Constitution* (Congressional Research Service, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.crs/govbcsu0001&i=1.

[34] Jared P. Cole ir Todd Garvey, *The Impeachment and Trial of a Former President* (Congressional Research Service, 2021), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.crs/govebkt0001&i=1.

kadencijai[35]. Remiantis tuo, kas pateikta, manytina, kad būtent antroji galima apkaltos pasekmė, t. y. uždraudimas asmeniui kada nors ateityje užimti svarbias pareigas, ir yra griežčiausia šios priemonės pasekmė, tačiau, kaip minėta, ji nėra galima, jeigu pirmiau Senatas nenusprendžia asmens pašalinti iš pareigų apkaltos proceso tvarka. Turint omenyje istorinių apkaltos bylų eigą ir baigtį, matyti, kad ši finalinė apkaltos pasekmė yra ypač sunkiai tikėtina, nors formaliai (priėjus prie šio etapo) reikiamos balsų daugumos Senate tokiam sprendimui galėtų pakakti.

4. Apkaltos proceso tvarkos ypatumai JAV Kongreso rūmuose

Nors JAV Konstitucija yra gana nedidelės apimties ir ypač detalaus apkaltos proceso reglamentavimo joje nėra pateikta, tačiau keletas kertinių amerikietiškojo apkaltos modelio elementų įtvirtinta. Apkalta yra iš esmės parlamentinė procedūra, kurios realizavimas patikėtas JAV Kongresui, tiksliai paskirstytos atitinkamos funkcijos Atstovų rūmams ir Senatui. Konstitucijos I straipsnio 2 skyriuje aiškiai nurodyta, kad „tik šie [Atstovų] Rūmai turi išimtinę teisę traukti atsakomybėn apkaltos tvarka“[36]. Taigi tokia konkrečia formuluote apibrėžiama, jog būtent Atstovų Rūmams tenka teisė bei galimybė inicijuoti apkaltą. Kita vertus, apkaltos inicijavimu šių Rūmų veiksmai ir apsiriboja, nes „Senatui priklauso išimtinė teisė svarstyti visas apkaltos bylas“[37]. Taigi Senatas niekada nepradeda apkaltos proceso, o pradeda veikti tik po to, kai Rūmai apkaltina federalinį pareigūną tam tikrais neteisėtais veiksmais. Kaip rodo istorinė patirtis, dažniausiai institucija, kuriai patikėta galutinio sprendimo teisė, pareikštuose kaltinimuose pastebi kažkokių spragų ar tiesiog prieina prie nuomonės, jog konkretūs

[35] Andrew Manuel Crespo, „Impeachment as Punishment“, *Harvard Law & Policy Review*, 13, 2 (2019): 579–592, https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/harlpolrv13&i=591.

[36] Darijus Beinoravičius ir kt., *Pasaulio valstybių konstitucijos, II tomas* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 53.

[37] *Ibid.*

pareigūno veiksmai nėra pakankamai rimti tokį asmenį pašalinti iš užimamų pareigų. Taip pat paminėtina, kad, pabrėžiant Kongreso išimtines teises apkaltos proceso metu, Konstitucija draudžia prezidentui naudotis malonės teise siekiant apsaugoti asmenis nuo apkaltos ar jų pašalinimo iš pareigų[38].

Taigi, nepaisydami šaltinio, kuriuo prašoma apkaltos tyrimo, Atstovų Rūmai pagal Konstituciją turi išimtinę teisę pradėti bet kokią apkaltos procedūrą asmeniui. Praktikoje apkaltos tyrimus dažnai vykdo jau esami arba specialiai sukurti Rūmų Teismų komiteto pakomitečiai. Kiekvienas parlamentaras gali siūlyti pradėti apkaltos procesą parengdamas paprastą rezoliuciją. Jei rezoliucijoje tiesiogiai reikalaujama apkaltos, ji bus perduota Teismų komitetui. Komitetas, atsakingas už apkaltinamų nusikaltimų tyrimą, jį atlikęs ir peržiūrėjęs visus pateiktus įrodymus, gali susirinkti apsvarstyti siūlomus apkaltos straipsnius. Teismų komiteto pateikti apkaltos straipsniai privalo būti nedelsiant svarstomi Rūmų posėdyje[39]. Jei apkaltos straipsniai patvirtinami, Rūmai parenka atstovus, kurie pateikia šį klausimą Senatui. Senato vykdomame teisminiame apkaltos procese Rūmų atstovai paprastai veikia kaip prokurorai. Nors Senatas pats nustato, kaip vykdyti apkaltos procesą, Senato apkaltos proceso pobūdis ir intensyvumas labiausiai priklauso nuo Rūmų suformuluotų apkaltos kaltinimų[40]. Diskutuojama dėl įrodinėjimo standarto, kuris turėtų būti taikomas, nustatant, ar įrodymai patvirtina apkaltos straipsnių pagrįstumą. Rūmuose dažniausiai orientuojamasi į žemiausią įrodymų standartą, t. y. vertinamo pareigūno veiksmai nebūtinai privalo būti neabejotinai verti pašalinimo iš pareigų, tačiau pakanka nustatyti pagrįstą abejonę pareigūno veiksmų teisėtumui. Panašiai kaip ir Rūmų nariai, apkaltos svarstymo metu senatoriai nėra saistomi jokios konkrečios įrodinėjimo pareigos. Apkaltinto pareigūno gynėjai

[38] Jared P. Cole ir Todd Garvey, *Impeachment and the Constitution* (Congressional Research Service, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.crs/govbcsu0001&i=1.

[39] Elizabeth Rybicki ir Michael Green, *The Impeachment Process in the House of Representatives* (Congressional Research Service, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.crs/govbcrr0001&i=1.

[40] Jared P. Cole ir Todd Garvey, *Impeachment and the Constitution* (Congressional Research Service, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.crs/govbcsu0001&i=1.

dažnai pabrėždavo būtinybę, kad senatoriai turėtų remtis griežčiausiu standartu be jokios pagrįstos abejonės, kai Rūmų nariams buvo leidžiama turėti tam tikrų abejonių ir vis tiek balsuoti už apkaltos inicijavimą[41].

Nors apkaltos rezoliucijos svarstymas iš esmės panašus į įstatymų svarstymą, tačiau yra vienas svarbus skirtumas dėl netinkamos kalbos ribojimo: pagal įprastas Rūmų procedūras, nėra leidžiama savo kalbomis įžeidinėti prezidento, įskaitant kaltinimus padarius nusikaltimą arba užuominas apie neetišką elgesį. Svarstant apkaltos rezoliuciją, diskusijų metu gali būti teikiamos pastabos, susijusios su tariamu prezidento netinkamu elgesiu, kuris ir yra Rūmų svarstomas bei vertinamas, tačiau parlamentarai vis tiek turėtų susilaikyti nuo prezidentą asmeniškai įžeidžiančių pasisakymų. Atstovų Rūmai, sutikę su apkaltos straipsniais, paskiria Rūmams atstovausiančius parlamentarus procesui Senate. Pastaruoju metu Rūmai skiria atstovus sutikdami su parlamento rezoliucija. Rūmai taip pat rezoliucija praneša Senatui apie priimtus apkaltos straipsnius ir įgalioja atstovus dalyvauti teisminiame procese Senate. Šiais klausimais Rūmai gali priimti tiek vieną bendrą (kaip įvyko paskutinių apkaltų metu), tiek atskiras rezoliucijas. Senatas, gavęs Rūmų rezoliuciją (ar rezoliucijas), informuoja Rūmus, kada atstovai galės pateikti apkaltos straipsnius Senatui. Nurodytu laiku Rūmų atstovai Senato posėdyje perskaito jų paskyrimo ir apkaltos straipsnius pateikiančią rezoliuciją ir išvyksta iki tol, kol Senatas juos pakvies dalyvauti teisminiame apkaltos procese. Teismo posėdžio metu Rūmų atstovai pateikia įrodymus prieš kaltinamąjį ir atsako į kaltinamojo (ar jo gynėjo) pateikiamą gynybos poziciją bei į senatorių raštu pateiktus klausimus[42].

Kaip jau minėta, Konstitucija suteikia vieninteliam Senatui galią nagrinėti visas apkaltas ir nustato keturis apkaltos proceso Senate reikalavimus: 1) norint asmenį pripažinti kaltu, būtina dviejų trečdalių dalyvaujančių senatorių parama; 2) senatoriai turi prisiekti proceso pradžioje; 3) Senato paskirta bausmė negali viršyti asmens atleidimo iš pareigų ir teisės ateityje

41 Jared P. Cole ir Todd Garvey, *Impeachment and the Constitution* (Congressional Research Service, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.crs/govbcsu0001&i=1.

42 Elizabeth Rybicki ir Michael Green, *The Impeachment Process in the House of Representatives* (Congressional Research Service, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.crs/govbcrr0001&i=1.

užimti tam tikras pareigas atėmimo; ir 4) prezidento apkaltos atveju procesui pirmininkauja Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, o ne viceprezidentas ar senatorius. Senatas dar 1868 m. priėmė apkaltos proceso taisyklių rinkinį, kurį parengė prezidento Andrew Johnsono apkaltos belaukiantis tam tikslui sukurtas komitetas. Pakeitimų komplektas buvo siūlytas dar 1974 m., tačiau galutinę taisyklių redakciją Senatas patvirtino tik 1986 m., kai tai rekomendavo atlikti Taisyklių komitetas. Vėliau apkaltos taisyklės keistos nebuvo[43]. Teisminiam procesui persikėlus į Senatą, „posėdžiaujantys senatoriai privalo prisiekti ar iškilmingai pasižadėti. Jei apkalta taikoma Jungtinių Valstijų Prezidentui, posėdžiui pirmininkauja Aukščiausiojo Teismo pirmininkas“[44]. Šis reikalavimas pabrėžia unikalų Senato vaidmens apkaltos procese pobūdį, bent jau lyginant su įprastomis šioje institucijoje vykdomomis svarstymo funkcijomis, nes reikalaujama, kad kiekvienas senatorius prisiektų, jog jis vykdys nešališką teisingumą pagal Konstituciją ir įstatymus. Pirmą kartą Senate tokia priesaika buvo duota prieš pradedant nagrinėti apkaltą senatoriui Blountui 1798 m. ir nuo to laiko ji iš esmės nepakito[45]. Nors ši papildomai duodama priesaika privalo užtikrinti senatorių nešališkumą ir neutralumą vertinamo pareigūno atžvilgiu, tačiau praktika rodo, kad, balsuojant dėl asmens pašalinimo iš pareigų, vis dėlto dažniausiai nepavyksta atsiriboti nuo savo politinių pažiūrų. Galbūt todėl JAV apkaltos proceso metu daugiausiai tarp pareigų netekusių asmenų buvo ne politikų, o teisėjų.

Apkaltos taisyklėse nurodoma keletas apkaltos proceso pirminių žingsnių. Senatas pirmiausia atlieka parengiamuosius veiksmus, kad pasirengtų apkaltos proceso teisminiam nagrinėjimui, o tada prašo Atstovų Rūmų rašytinių pareiškimų dėl kaltinimų ir apkaltinto pareigūno rašytinio paaiškinimo. Realybėje, sulaukus pranešimų iš Rūmų, Senate vieningu sutarimu nustatomas laikas, kada Rūmų atstovai pateiks apkaltos straipsnius Senatui

[43] Elizabeth Rybicki ir Michael Green, *The Impeachment Process in the Senate* (Congressional Research Service, 2021), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.crs/govebqe0001&i=1.

[44] Darijus Beinoravičius ir kt., *Pasaulio valstybių konstitucijos, II tomas* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 53.

[45] Jared P. Cole ir Todd Garvey, *Impeachment and the Constitution* (Congressional Research Service, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.crs/govbcsu0001&i=1.

ir garsiai juos perskaitys Senato posėdyje. Kitas etapas yra įrodymų gavimas ir pateikimas, tačiau šis žingsnis apkaltos taisyklėse mažai detalizuotas, todėl nenuostabu, kad praeityje vykusių apkaltų metu atliekami veiksmai daugiau ar mažiau skirdavosi. Senato posėdžio metu savo argumentus teikia Rūmų atstovai (Atstovų Rūmų nariai, paskirti palaikyti kaltinimą Senate) ir apkaltinto pareigūno patarėjai (advokatas ar advokatai, kuriuos pasirinko kaltinamasis). Senatas gali nuspręsti paprašyti dokumentų ir išklausyti parodymus liudytojų, kuriems klausimus galėtų teikti tiek Rūmų atstovai, tiek apkaltinto pareigūno patarėjai bei senatoriai[46]. Apkaltos taisyklės numato, kad po to, kai straipsnius Senatui pateikia Rūmų atstovai, Senatas nagrinėja straipsnius kitą dieną 13 valandą (nebent kita diena yra sekmadienis) arba anksčiau, jei Senatas taip nutaria. Pastaruoju metu Senatas dažniausiai imdavosi visų būtinų veiksmų siekdamas, kad apkaltos procesas prasidėtų dar tą pačią dieną, kai jam būdavo pateikiami apkaltos straipsniai[47]. Įdomus dar vienas aspektas, susijęs su galutinio sprendimo priėmimu Senate. Tam, kad asmuo būtų pašalintas iš užimamų pareigų, būtina kvalifikuota, t. y. dviejų trečdalių dalyvaujančių senatorių balsų dauguma balsuojant dėl bent vieno apkaltos straipsnio. Jeigu posėdyje dalyvauja mažiau senatorių, tada būtina balsų dauguma procentiškai išlieka tokia pati, bet galutinį sprendimą priėmusių senatorių skaičius gali būti faktiškai mažesnis. Tarkime, jei dalyvauja visi 100 senatorių, kaltinamajam sprendimui priimti būtinas 67 senatorių palaikymas, tačiau jei dalyvaus mažiau senatorių, atitinkamai sumažės ir reikalingų balsų riba (pvz., jeigu dalyvautų 97 senatoriai, kaltinamajam sprendimui priimti reikėtų 65 balsų). Senatoriaus dalyvavimo posėdyje užfiksavimas automatiškai palaiko išteisinamąjį nuosprendį, nes, remiantis dalyvaujančių senatorių skaičiumi, apskaičiuojama riba, kurios reikia norint užtikrinti asmens pašalinimą iš pareigų. Senatas po slaptų svarstymų dėl esminio klausimo, apkaltintą pareigūną nuteisti ar išteisinti, susirenka į atvirą posėdį balsuoti dėl apkaltos straipsnių. Dėl straipsnių paprastai balsuojama tokia eilės tvarka, kokia

[46] Elizabeth Rybicki ir Michael Green, *The Impeachment Process in the Senate* (Congressional Research Service, 2021), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.crs/govebqe0001&i=1.

[47] *Ibid.*

juos Senatui pateikė Rūmų atstovai[48]. Jei pareigūną nuteisia du trečdaliai dalyvaujančių senatorių, toks sprendimas pašalinti apkaltintą asmenį iš pareigų įsigalioja automatiškai ir akimirksniu. Tada Senatas gali nuspręsti imtis papildomų veiksmų, kad pašalintam iš pareigų asmeniui ateityje būtų draudžiama užimti kokias nors garbės, pasitikėjimo ar mokamas pareigas Jungtinių Valstijų tarnyboje, tačiau šis žingsnis nėra privalomas.

5. Prezidento Donaldo Trumpo įspaudas istorijoje – ne tik dviguba apkalta

Šių metų įvykiai Vašingtone supurtė Amerikos demokratijos pamatus. Po D. Trumpui palaikyti skirto mitingo 2021 m. sausio 6 d. tūkstančiai žmonių šturmavo JAV Kapitolijų, taip parodydami precedento neturinčią panieką demokratinėms institucijoms, kurią pakurstė prezidento kalba. COVID-19 krizė pridėjo dar vieną ginčo objektą, nes daugelis valstijų, siekdamos apsaugoti rinkėjus nuo infekcijos, suteikė jiems galimybę balsuoti paštu, o tuo metu dėl antros kadencijos kovojęs prezidentas teigė, kad toks buvo demokratų sukčiavimo per rinkimus planas. Šis nepagrįstas teiginys buvo siurrealistinis D. Trumpo atsisakymas pripažinti, kad jis vis dėlto pralaimėjo 2020 m. rinkimus, pažeisdamas garbingą Amerikos taikaus ir tvarkingo prezidento valdžios perdavimo tradiciją. Viešas pralaimėjimo pripažinimas yra būtinas viso rinkimų proceso teisėtumo patvirtinimas[49]. Penki žmonės prarado gyvybę, kai minia įsiveržė į Kapitolijų, įsilaužė į Senato rūmus ir kelias valandas buvo okupavusi vieną svarbiausių JAV valdžios objektų. Tai įvyko po kelių savaičių melagingų prezidento ir jo padėjėjų skelbiamų teiginių, kad rinkimai buvo suklastoti ir pavogti. Natūralu, kad po šio įvykio kalbama apie JAV vidinį demokratinį būvį, institucinį funkcionavimą ir socialinį, ekonominį, politinį bei rasinį susiskaldymą. Po

[48] Elizabeth Rybicki ir Michael Green, *The Impeachment Process in the Senate* (Congressional Research Service, 2021), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.crs/govebqe0001&i=1.

[49] Dana H. Allin, „Donald Trump's Legacy", *Survival*, 62, 6 (2020): 259–270, https://www-tandfonline-com.skaitykla.mruni.eu/doi/epub/10.1080/00396338.2020.1851108?needAccess=true.

riaušių reikėjo apmąstyti daug kritinių klausimų, susijusių su demokratinėmis vertybėmis, apkalta, pasitikėjimu ir nepasitikėjimu demokratinėmis institucijomis, moraliniu autoritetu ir pasauline lyderyste, Amerikos išskirtinumu bei vidaus politikos poveikiu užsienio politikai[50]. Vis dėlto net ir tokio išskirtinio įvykio (bei akivaizdžių D. Trumpo sąsajų su juo) nepakako, kad Amerikos istorijoje būtų įrašyta pašalinimu iš pareigų pasibaigusi apkalta prezidentui.

Prisimenant 2016 m. rinkiminę kovą dėl JAV prezidento posto, kai varžėsi Hillari Clinton ir Donaldas Trumpas, daugelis nesitikėjo būtent tokios rinkimų baigties. Nuo pat pradžių D. Trumpas buvo kritikuotas dėl įvairių priežasčių, ypač pabrėžiant jo neprognozuojamą elgseną ir polinkį į autoritarizmą. Nenuostabu, kad tokie charizmatiški lyderiai geba užmegzti ryšį su masėmis, jie sugeba apeliuoti į sukauptus silpnumo, nepilnavertiškumo, degradacijos, nepakankamumo ir pavydo jausmus, kylančius iš praeities pralaimėjimų ir pažeminimų, kuriuos sukėlė aukštesnio statuso asmenys. Taip pat jie puikiai geba pabrėžti atotrūkį tarp populiarių siekių ir problematiškos liberalios demokratijos realybės, kurioje lieka neišpildyti politikų pažadai. Palaikančiųjų D. Trumpas rado tiek per pirmuosius, tiek per antruosius rinkimus. Ir nors D. Trumpas pagrįstai gali teigti, kad gavo daugiausiai balsų nei bet kuris kitas prezidentas JAV istorijoje, jam dar labiau sekėsi skatinti rinkėjus palaikyti politinius oponentus. Paminėtina, kad D. Trumpas yra tiek populiariausias, tiek ir nesėkmingiausias JAV istorijoje, nes, gavęs 74 milijonus balsų, buvo atmestas 81 milijono amerikiečių. Vėlesni jo veiksmai užtikrino tai, kad jis tapo pirmuoju prezidentu, kuriam du kartus taikyta apkalta, o dar labiau smukus jo reitingams, buvo nenusileista tik Jamesui Buchananui, kuris ilgą laiką laikytas blogiausiu Amerikos prezidentu[51]. D. Trumpo manija dėl perrinkimo, išskyrus visus kitus politinius tikslus, lėmė amžiną agitaciją mitinguose, nepaliaujamą

[50] Emma R. Norman, „Note from the Editor: Storming the Capitol, Political Irresponsibility, and Questions for Democracy“, *World Affairs Journal*, 184, 1 (2021): 4–7, https://journals-sagepub-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1177/0043820021992208.

[51] James D. Boys, „All Change in the White House? Trump's Legacy and Biden's Challenges“, *Political Insight,* 12, 1 (2021): 29–31, https://journals-sagepub-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1177/20419058211001001.

„tweetingą“ ir nusitaikymą į priešininkus, siekiant juos pašalinti bet kokiomis prieinamomis priemonėmis, sąžiningomis ar nelabai. D. Trumpas masiškai perrašė politikos taisykles ir politiką pavertė pramoga, o kruopščiai atrinkta jį dievinanti auditorija vaikėsi kiekvieno jo žodžio. Paradoksalu, tačiau D. Trumpas yra palaikomas, nepaisant visų įrodymų apie jo melą, apgaulę ir netinkamą naudojimąsi prezidentavimu, siekiant finansinės naudos[52]. Taigi, kokiais savo veiksmais D. Trumpas buvo užsitraukęs Atstovų Rūmų nemalonę dviejų apkaltų metu ir kyla klausimas: kodėl Senatas vis dėlto nesiryžo šio prezidento pašalinti iš pareigų?

Pirmosios apkaltos neišvengiamumo pagrindu tapo 2019 m. liepos 25 d. D. Trumpo telefono pokalbis su Ukrainos prezidentu V. Zelenskiu, kurio metu JAV prezidentas reikalavo, kad mainais į Baltųjų rūmų susitikimą ir paskirtos 400 milijonų JAV dolerių karinės pagalbos pervedimą Zelenskis viešai paskelbtų apie Hunterio Bideno veiksmų Ukrainos verslo srityje tyrimą. Akivaizdu, kad JAV prezidentas norėjo, jog būtų viešai paskelbta apie korupcinį tyrimą, siekiant politiškai pakenkti buvusiam viceprezidentui Joe Bidenui, pirmaujančiam pretendentui mesti iššūkį D. Trumpui rinkimų metu. Taip pat D. Trumpas pasinaudojo nesaugia Ukrainos padėtimi besitęsiančios Rusijos agresijos akivaizdoje. Būtent toks korupcinis sandoris su užsienio jėga buvo tai, dėl ko XVIII a. JAV Konstitucijos kūrėjai jaudinosi rengdami apkaltos nuostatas[53]. Jau metais anksčiau Tomo Stejerio judėjimas „Poreikis apkaltai“ išvardijo šiuos galimus apkaltos pagrindus, apimančius laikotarpį nuo 2018 m. lapkričio 11 d.: trukdymą teisingumui; bandymą nuslėpti pažeidimus; agitavimą už smurtą ir vienodos apsaugos pagal įstatymą neigimą; piktnaudžiavimą malonės teise; užsiėmimą tokiu elgesiu, kuris kelia didelę grėsmę JAV taikai ir saugumui; nurodymus teisėsaugai tirti politinius priešininkus ir patraukti juos baudžiamojon atsakomybėn be tinkamo pagrindo; kenkimą spaudos laisvei; kampanijos finansavimo

[52] Roger Southall, „Donald Trump and Jacob Zuma as charismatic buffoons“, *Safundi*, 21, 4 (2020): 382–393, https://www-tandfonline-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1080/17533171.2020.1832799.

[53] Dana H. Allin „Impeachment, Trump and US Foreign Policy“, *Survival*, 62, 1 (2020): 221–232, https://www-tandfonline-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1080/00396338.2020.1715089.

įstatymų pažeidimą[54]. Nuo 2019 m. gegužės mėn. Teismų komitetas ėmėsi tyrimo, norėdamas nustatyti, ar siūlyti apkaltos straipsnius prezidentui D. Trumpui. 2019 m. birželio 11 d. Atstovų Rūmai patvirtino rezoliuciją, patvirtinančią, kad Teismų komitetas turėjo visus būtinus įgaliojimus pagal Konstitucijos I straipsnį tęsti tyrimą. Teismų komitetui tęsiant tyrimą, paaiškėjo, kad prezidentas D. Trumpas galėjo šiurkščiai piktnaudžiauti savo valdingais įgaliojimais, bendraudamas su Ukraina. Rūmai, turėdami išimtinius įgaliojimus pradėti apkaltą ir nustatyti savo darbo tvarkos taisykles, yra konstituciškai įgalioti apsvarstyti bet kokius įrodymus, kurie, jų manymu, gali atsakyti į svarstomus klausimus. Šiame faktų nustatymo etape netaikomos jokios techninės įrodymų rinkimo taisyklės ir įrodymai, jie gali atsirasti iš komiteto personalo atliekamų tyrimų ar iš bet kurio kito šaltinio. Kai įrodymai yra reikšmingi, tačiau yra priežasčių abejoti jų patikimumu, šie argumentai turi įtakos įrodymų svarbai, o ne tam, ar juos apskritai galima vertinti[55].

O Rūmuose dominuojantys respublikonų senatoriai aiškiai nurodė, kad nė vienas iš iki tol pateiktų įrodymų neprivers jų balsuoti už prezidento pašalinimą iš pareigų[56]. Demokratų partija kontroliavo Atstovų Rūmus nuo 2018 m. vidurio rinkimų, tačiau apkaltos procesą vertino kaip politinę aklavietę, nes D. Trumpas buvo užtikrintas išteisinimu respublikonų kontroliuojamame Senate. Demokratai manė, kad jie turi nukreipti prezidentą, kuris buvo iš esmės nekontroliuojamas, visiškai negebantis atskirti Amerikos nacionalinių ir savo paties siaurų politinių interesų, vykdydamas užsienio politiką[57]. Konstitucija yra trapi, kaip ir pati demokratija. 2019 m. atrodė, kad Jungtinės Valstijos yra demokratijos ir teisinės valstybės

54 Lawrence J. Trautman, „Presidential impeachment: a contemporary analysis“, *University of Dayton Law Review*, 44, 3 (2019): 529–594, https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/udlr44&i=551.

55 Report by the Majority Staff of the House Committee on the Judiciary, *Constitutional grounds for presidential impeachment* (U.S. Government Publishing Office, 2019), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.comprint/cmpmtdaaarv0001&i=1.

56 Dana H. Allin, „Impeachment, Trump and US Foreign Policy“, *Survival*, 62, 1 (2020): 221–232, https://www-tandfonline-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1080/00396338.2020.1715089.

57 Dana H. Allin, „Donald Trump's Legacy“, *Survival*, 62, 6 (2020): 259-270, https://www-tandfonline-com.skaitykla.mruni.eu/doi/epub/10.1080/00396338.2020.1851108?needAccess=true.

kryžkelė. Keturiasdešimt keturi buvę JAV senatoriai „The Washington Post“ paskelbtame atvirame laiške rašė: „Gerbiami Senato kolegos <...> Nepaisant partinės priklausomybės, ideologinių nuostatų ar geografijos, kaip buvę šios didžiosios organizacijos nariai, mes raginame dabartinius ir būsimus senatorius būti tvirtais ir uoliais savo demokratijos sergėtojais, užtikrinant, kad partiškumas ar savanaudiškumas nepakeistų nacionalinių interesų“[58]. Apibendrinant galima teigti, kad prezidentai bus nušalinti nuo pareigų arba tada, kai nepriimtinas elgesys atitiks numatytą standartą, o kaltinančioji šalis turės dviejų trečdalių Senato balsų daugumą, arba kai kaltinamo asmens elgesys bus toks akivaizdus ir tokio masto, kad užtikrintų dvišalę paramą apkaltai.

Neabejotina, kad D. Trumpo veiksmai, dėl kurių buvo inicijuota pirmoji apkalta, neatitiko nė vieno iš šių kriterijų, ir Senatas balsavo už jo išteisinimą dėl pareikštų piktnaudžiavimo valdžia ir trukdymo Kongresui kaltinimų. Metodai, kuriais šis prezidentas veikė, šokiravo daugelį institucinių konservatorių, kurie, nepriklausomai nuo politinių pažiūrų, vertino valdžios atskyrimą ir apribotą vykdomąją valdžią. Visi šiuolaikiniai prezidentai iš tikrųjų ne kartą išbandė savo galios ribas ir pasiekė laipsniškų įgaliojimų praplėtimų. Dabartinė Konstitucijos nesėkmė slypi Senate. Net prezidento išteisinimas dėl apkaltos 2020 m. vasario pradžioje iliustruoja šį fenomeną. Pavyzdžiui, respublikonų senatorius Lamaras Alexanderas, pareikšdamas apie savo sprendimą balsuoti prieš prezidento nušalinimą, nerimavo, kad „prezidento pašalinimas išdraskys šalį, pilant benziną ant jau egzistuojančių kultūrinių susiskaldymų ugnies“[59]. Per kiek daugiau nei metus Atstovų Rūmai dukart balsavo už prezidento Donaldo Trumpo apkaltą. Rūmai pirmą kartą balsavo už prezidento apkaltą 2019 m. gruodžio 18 d., o Senatas balsavo dėl prezidento išteisinimo 2020 m. vasario 5 d. Kadangi dėl antrosios apkaltos balsuota likus labai nedaug laiko iki Trumpo admi-

[58] Lawrence J. Trautman, „Presidential impeachment: a contemporary analysis“, *University of Dayton Law Review*, 44, 3 (2019): 529–594, https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/udlr44&i=551.

[59] Sarah Chace, Benjamin T Lynerd ir Adrianna DeSantis, „A distant mirror: Sensemaking in the era of Trump“, *Leadership*, 17, 2 (2021): 212–229, https://journals-sagepub-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1177/1742715020954086.

nistracijos kadencijos pabaigos, Senato teismo procesas įvyko jau tada, kai prezidentas Trumpas buvo palikęs savo pareigas 2021 m. sausio 20 d. Ši aplinkybė vėl buvo iškėlusi klausimą, ar Senatas gali teisti buvusį prezidentą dėl veiksmų, padarytų jam einant pareigas[60]. Po ketverių metų, kai buvo apleistos politinės normos, užaštrinti tarptautiniai santykiai, nacionalinė įtampa užkelta iki lūžio taško, JAV sėkmingai pasiekė tai, kam D. Trumpas stengėsi užkirsti kelią – įvyko vykdomosios valdžios perdavimas. Įtampa ir prieštaravimai dominavo jam einant pareigas, o tai kėlė sumaištį, politinius konfliktus ir susirėmimus, kurių buvo galima išvengti. D. Trumpas niekad, eidamas pareigas, nesiekė sukurti dvišalio valdymo galimybės; jis nesugebėjo paskirti nė vieno demokrato į savo administraciją ir atsisakė kreiptis į demokratus ar nepriklausomus rinkėjus, matyt, pasitenkindamas tik savo pagrindine šalininkų baze. Neturėdamas jokios užsienio politikos patirties, D. Trumpas atsisakė samdyti patyrusius nacionalinio saugumo darbuotojus, todėl pareigūnai dažnai keitėsi (pasikeitė keturi patarėjai nacionalinio saugumo klausimais, keturi personalo vadovai, keturi gynybos sekretoriai, trys generaliniai prokurorai)[61]. D. Trumpo prezidentavimą pasmerkė jo nesugebėjimas pasitraukti sau iš kelio. Tai buvo akivaizdžiausia, kai, pralaimėjęs 2020 m. rinkimus, jis atsisakė susitaikyti su rezultatu ir paskatino riaušes, dėl kurių įvyko jau minėtas JAV Kapitolijaus šturmas, tapęs antrosios apkaltos pagrindu. Atstovų Rūmų dauguma, įskaitant ir 10 respublikonų, tada palaikė apkaltos prezidentui D. Trumpui iniciatyvą už sukilimo kurstymą[62]. Kita vertus, nesugebėjimas sutramdyti D. Trumpo yra politinės valios nebuvimo pasekmė. Apkaltos įstatymų leidybos institucijai nepavyko panaudoti dėl prezidentui lojalių asmenų JAV Senate. Nors Senate už prezidento pašalinimą iš pareigų balsavo rekordinis skaičius tos pačios politinės jėgos atstovų (net septyni respublikonai Senate palaikė apkaltą),

60 Jared P. Cole ir Todd Garvey, *The Impeachment and Trial of a Former President* (Congressional Research Service, 2021), https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.crs/govebkt0001&i=1.

61 James D. Boys, „All Change in the White House? Trump's Legacy and Biden's Challenges", *Political Insight,* 12, 1 (2021): 29–31, https://journals-sagepub-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1177/20419058211001001.

62 „Why Trump's impeachment really matters", *The Spinoff*, 2021 m. sausio 14 d., https://thespinoff.co.nz/politics/14-01-2021/why-trumps-impeachment-really-matters/.

tačiau demokratai nesugebėjo užsitikrinti apkaltai reikalingo septyniolikos respublikonų palaikymo. Abejotina, ar apkalta apskritai yra galima, jei Senate nėra didžiulės ją palaikančiųjų daugumos. Paskutinė D. Trumpo diena tarnyboje ir atsisakymas dalyvauti įpėdinio inauguracijoje tik patvirtino jo susikurtą prastą reputaciją[63].

Nepaisant didelių pavojų, kuriuos D. Trumpas sukėlė konstitucinei valdžiai ir politinėms normoms JAV, jis galiausiai gali pasirodyti buvęs naudingas demokratijai Amerikoje. D. Trumpo administracija netyčia amerikiečiams pateikė teisėtų ir neteisėtų prezidento galių bei stabdžių ir atsvarų sistemos veikimo praktikoje pavyzdžių. Jo teisės normas griovęs elgesys paskatino amerikiečius suprasti savo politinę sistemą ir ja naudotis: rinkimuose dalyvavo daugiausiai amerikiečių nuo 1900 m. D. Trumpo šalininkai jo įvaizdį suformavo kaip šiuolaikinio Andrew Jacksono, pirmojo įžūliai populistinio Amerikos prezidento. Jacksonas, kaip ir D. Trumpas, niekino amerikiečių politiką apibrėžiančias teisės normas, priešinosi „korumpuotai valstybei“, propagavo populistinę politiką, skleidė naujus ekonominius metodus, dėl kurių poveikio nerimavo bankininkai ir verslininkai, atsisakė vykdyti Aukščiausiojo Teismo sprendimus ir apleido sąjungininkus, kurie prisidėjo prie amerikiečių karinių pergalių[64]. Priskiriant D. Trumpo prezidentavimą istorijai, jo poveikis Vašingtone ir toliau bus jaučiamas panašiai kaip juodoji skylė – nematomas, tačiau neišvengiamas. Iš dalies taip bus dėl jo sėkmės paskiriant daugiau nei 200 federalinių teisėjų ir tris Aukščiausiojo Teismo teisėjus, kurie ir toliau darys įtaką savo sprendimais per ateinančius dešimtmečius[65].

[63] James D. Boys, „All Change in the White House? Trump's Legacy and Biden's Challenges“, *Political Insight,* 12, 1 (2021): 29–31, https://journals-sagepub-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1177/20419058211001001.

[64] Kori Schake, „Republican Politics and Policy After Trump“, *Survival,* 62, 6 (2020): 35–50, https://www-tandfonline-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1080/00396338.2020.185108.

[65] James D. Boys, „All Change in the White House? Trump's Legacy and Biden's Challenges“, *Political Insight,* 12, 1 (2021): 29–31, https://journals-sagepub-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1177/20419058211001001.

Išvados

Amerikietiškasis apkaltos modelis nors ir perėmė nemažai ypatumų iš angliškojo varianto, tačiau kitaip apibrėžė kai kuriuos apkaltos elementus, pavyzdžiui, apkaltos subjektus, pagrindus ir gresiančias pasekmes. Vertinant visumą JAV įtvirtintų angliškojo apkaltos modelio pakitimų, matyti, kad amerikietiškasis variantas yra mažiau griežtas ir iš esmės sutelktas į galimybę apsiginti nuo neteisėtų valstybės valdžios atstovų veiksmų, asmenį pašalinant iš pareigų ir sprendžiant dėl jo diskvalifikavimo iš valdininkų gyvenimo visam laikui. Iki šiol JAV vyko 21 apkaltos procesas: pradedant pirmąja apkaltos byla 1797 m. senatoriui Williamui Blountui, pirmąja apkalta prezidentui Andrew Johnsonui 1868 m., baigiant dviem apkaltos procesais Donaldui Trumpui 2019 m. ir 2021 m. Istoriškai apkalta dažniausiai taikyta teisėjams, keturis kartus pradėta prezidentams (dukart tam pačiam asmeniui vienos kadencijos metu, tačiau nė vienas prezidentas iš pareigų nepašalintas). Taigi, yra susiformavęs tvirtas precedentas, kad iš visų Rūmų apkaltintų pareigūnų tik aštuoni buvo nuteisti Senate, o iš tų aštuonių nuteistų asmenų visi buvo teisėjai ir nė vienas nebuvo apkaltintas dėl politinių priežasčių. Pabrėžtina, kad dar XIX a. susiformavo precedentas dėl galimybės apkaltą tęsti pareigų nebeinančiam pareigūnui.

JAV Konstitucija įtvirtina tik keletą esminių nuostatų, o kitos taisyklės kilo iš istorinių precedentų. Tik Atstovų Rūmai turi išimtinę teisę inicijuoti apkaltą ir tik Senatas gali svarstyti visas apkaltos bylas. Konstitucijoje aiškiai įvardyti du apkaltos subjektai – prezidentas ir viceprezidentas, taip pat du apkaltos pagrindai – valstybės išdavimas ir kyšininkavimas. Baigtinis kitų apkaltos subjektų ir pagrindų sąrašas nėra pateikiamas, tačiau, nustatydami juos, turėtume vadovautis parlamentine ir ankstyvąja Amerikos praktika, konstitucinės konvencijos įrašais ir įžvalgomis iš Konstitucijos teksto bei struktūros. Šie šaltiniai rodo, kad sunkūs ir nesunkūs nusikaltinai apima netinkamą elgesį, kuris žeidžia ir griauna konstitucinį valdymą. Konstitucijos kūrėjai iš esmės ketino apkaltą susieti su trimis persidengiančiomis prezidento neteisėtų veiksmų formomis, t. y. piktnaudžiavimu valdžia, Tautos išdavyste per įsipareigojimus su užsieniu ir korupcija tarnyboje ar rinkimų metu.

Apkaltos subjektams gresia dvejopos pasekmės, t. y. pašalinimas iš užimamų pareigų ir diskvalifikacija nuo atitinkamų pareigų užėmimo ateityje. Sprendimai visada priimami Senate balsuojant, tačiau reikia skirtingo balsų skaičiaus (atitinkamai dviejų trečiųjų balsų bei absoliučios balsų daugumos). Akcentuotina, kad antroji apkaltos pasekmė – draudimas ateityje užimti atitinkamas pareigas – nėra įmanoma be pirmosios. Galima sakyti, kad pašalinimo iš pareigų ir diskvalifikavimo punktai gali būti laikomi nustatančiais minimalią ir maksimalią bausmę.

THE EVOLUTION OF IMPEACHMENT: A CASE ANALYSIS OF THE UNITED STATES OF AMERICA

Juta Večerskytė
Mykolas Romeris University

Summary. *The Unites States of America's extensive historical experience in impeachment cases provides a wealth of significant information about the evolution of the American impeachment model, the essence of this extreme measure, the main elements of impeachment, procedural features in both Houses of Congress, and possible consequences. It should be noted that only part of the legal norms regulating impeachment is enshrined in the US Constitution. The other part of the provisions is formed of precedents from cases of initiating impeachment in the House of Representatives and examining them in the Senate. Impeachment as a special form of constitutional liability is applied to the highest officials of the state for actions that endanger the values enshrined in the country's Constitution. The Constitution clearly identifies two subjects of impeachment – the President and the Vice President – and two grounds for impeachment – treason and bribery. An exhaustive list of other subjects and grounds for impeachment is not provided, but the subjects of and grounds for impeachment may be defined by interpreting the text of the Constitution. The issue of impeachment is particularly relevant at present because two impeachments were recently initiated against President Trump during the second term of his presidency, both of which ended in acquittal in the Senate. It should be noted that the second impeachment ended once the term of office had already expired.*

Keywords*: impeachment, grounds for impeachment, subjects of impeachment, constitutional liability, President of the United States, oath of office.*

Juta Večerskytė, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Viešosios teisės instituto lektorė, doktorantė. **Mokslinių tyrimų kryptys:** apkalta, parlamento narių teisinis statusas, žmogaus teisės, konstitucinė teisė.

Juta Večerskytė, lecturer and PhD student of the Public Law Institute at the Law School at Mykolas Romeris University. **Research interests:** impeachment, legal status of members of parliament, human rights, constitutional law.